

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.31>

УДК 332.376

В. П. Сергієнко,

*д. пед. н., професор, директор Навчально-наукового інституту
перепідготовки та підвищення кваліфікації,*

заслужений працівник освіти України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2829-9847>

Л. В. Головка,

*к. е. н., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник
відділу соціального капіталу,*

*Інститут демографії та досліджень якості життя
імені Михайла Птухи НАН України*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3372-764X>

В. В. Головка,

*заступник директора з організаційно-педагогічної та
маркетингової роботи, Навчально-науковий інститут перепідготовки та
підвищення кваліфікації*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8835-4542>

**СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ У СТВОРЕННІ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ
НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙНИ**

V. Sergienko

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Educational and
Scientific Institute of Retraining and Advanced Training,
Honored Worker of Education of Ukraine*

L. Holovko,

*PhD in Economics, Senior Researcher, Senior Researcher Fellow,
Mykhailo Ptoukha Institute for Demography and Life Quality Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

V. Holovko,

*Deputy Director for Organizational, Pedagogical and Marketing Work,
Educational and Scientific Institute of Retraining and Advanced Training*

SOCIAL COHESION IN CREATING ACCESSIBILITY IN THE PROVISION OF EDUCATIONAL SERVICES IN WAR CONDITIONS

В умовах глобальних катаклізмів виникає нагальна потреба у пошуках ефективних механізмів щодо створення умов та надання якісних освітніх послуг. У роботі узагальнено виклики безбар'єрності в умовах війни, індикатори стресостійкості у наданні освітніх послуг та інструменти державної політики у створенні інклюзивного простору. Основна мета статті полягає у визначенні тенденцій безбар'єрності надання освітніх послуг воєнного періоду та обґрунтуванні напрямів їх подальшого розвитку. Аргументовано значимість соціальної згуртованості владних інституцій, закладів вищої освіти, роботодавців, Центрів зайнятості, бізнесу, територіальних громад щодо створення сприятливих умов для швидкого реагування на глобальні виклики.

Розкрито вагому роль Навчально-наукового інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації УДУ імені Михайла Драгоманова у наданні якісних освітніх послуг у системі післядипломної педагогічної освіти. Акцентовано увагу на їх співпраці з Центрами зайнятості, Центрами

професійного розвитку педагогічних працівників. Обґрунтовано значущу роль освітніх ваучерів, що дозволяють підвищити кваліфікацію, здобути нову професійну освіту. Надано пропозиції щодо запровадження механізмів створення освітньої безбар'єрності в контексті соціальної згуртованості. Визначено перспективні напрями соціальної безбар'єрності надання освітніх послуг.

In the context of global cataclysms, there is an urgent need to find effective mechanisms for creating conditions and providing quality educational services. The paper summarizes the challenges of accessibility in wartime, indicators of stress resistance in the provision of educational services, and instruments of state policy in creating an inclusive space. The main goal of the article is to identify trends in the accessibility of educational services during the war period and to substantiate the directions of their further development. The importance of social cohesion of government institutions, higher education institutions, employers, Employment Centers, business, and territorial communities in creating favorable conditions for a rapid response to global challenges is argued. The activities of qualification centers in ensuring career guidance and qualification balance in the labor market are analyzed.

In wartime, it is important to ensure the accessibility of educational services for representatives of vulnerable categories of the population, in particular, combatants, persons with disabilities, and forcibly displaced persons. The coverage of the results of the pilot project on free education, implemented by the State Employment Service of Ukraine, is significant for expanding the opportunities for professional adaptation of socially vulnerable groups of the population. In this aspect, it is important to take into account their resource potential, new competencies that they have acquired, in particular, participants in hostilities. It is important to improve educational programs, create new professions in accordance with the needs of the labor market.

The significant role of the Educational and Scientific Institute of Retraining and Advanced Training of the Mykhailo Dragomanov UDU in providing quality educational services in the system of postgraduate pedagogical education is revealed. Attention is focused on their cooperation with Employment Centers and Centers for Professional Development of Pedagogical Workers. The significant role of educational vouchers, which allow improving qualifications and obtaining new professional education, is substantiated. Proposals are made for the introduction of mechanisms for creating educational accessibility in the context of social cohesion. Promising directions for social accessibility of educational services are identified.

Ключові слова: *соціальна згуртованість, безбар'єрність, освітні послуги, ваучери, інклюзивний простір.*

Keywords: *social cohesion, barrier-free, educational services, vouchers, inclusive space.*

Постановка проблеми. Умови повномасштабної війни радикально ускладнюють доступ до освіти: руйнуються або пошкоджуються об'єкти освітньої інфраструктури, зростає вимушена внутрішня й зовнішня міграція, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), виникають ризики безпеки та психосоціальні наслідки для учасників освітнього процесу. Тривала російсько-українська війна спричинює зростання кількості осіб вразливих категорій, професійно-кваліфікаційний дисбаланс ринку праці. Нестача якісного кадрового потенціалу створює проблеми для роботодавців, бізнесу, економіки країни. Зміни попиту робочої сили мають відповідне відображення на пропозиції, кількості професій, їх співвідношенні до потреб ринку праці.

Соціальна згуртованість у цьому контексті постає як сукупність горизонтальних (довіра, взаємопідтримка, норми взаємодії) й вертикальних (легітимність інституцій, участь громад, бізнесу) зв'язків, що дозволяють

перетворювати нормативні принципи безбар'єрності на дієві механізми доступу до освітніх послуг.

Є потреба у пошуку нових інструментів та удосконалення механізмів соціальної політики, наповнюваності спектру професій у найкритичніших сферах економіки, змін напрямів та освітніх програм підготовки фахівців у закладах вищої освіти, у тому числі, Інститутах підвищення кваліфікації та профорієнтації, активізації їх діяльності через співпрацю з бізнесом, роботодавцями, Центрами зайнятості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тривала повномасштабна російсько-українська війна зумовлює зростання кількості здобувачів освітніх послуг із вразливих категорій населення. Потребує досліджень інноваційність підходів організації освітнього процесу, створення безпечних умов, врахування фізичної та ментальної складової суспільного розвитку. Колектив авторів Кас'яненко О. М., Приходько Т. П., Салюк І. І. досліджували особливості організації інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану, обґрунтовували виклики та перспективні напрями забезпечення освітніх послуг для здобувачів із особливими потребами, а також акцентували увагу на комплексних підходах, зокрема моделюванні процесу навчання із залученням більшої кількості педагогічного колективу, створенні безпечних умов у закладах освіти, наданні психологічної підтримки дітям, які пережили травматичні події [1].

Сопілько І. досліджує правові та організаційні аспекти військової інклюзії, важливість освітніх і реабілітаційних програм для ветеранів, надаючи пропозиції щодо інтегрованої моделі підтримки [2].

Результати дослідження Удовенко Ю., Голотенко А. показують як освіта сприяє інтеграції ветеранів у громаду та підвищує згуртованість [3].

Захаріна Т. наголошує на важливості освітніх програм та проєктів для підвищення соціальної згуртованості у використанні потенціалу ветеранів як активних учасників громади [4].

Проблематику соціальної відповідальності університетів у воєнних умовах, значення інклюзивності та безбар'єрності як чинників соціальної стійкості досліджують Баченко Л. В., Штулер І. Ю., Баула О. В. [5].

Мета. Визначити тенденції безбар'єрності надання освітніх послуг воєнного періоду та обґрунтувати напрями їх подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу.

В умовах тривалої російсько-української війни згуртованість владних інституцій, місцевої влади, роботодавців, Центрив зайнятості, бізнесу, територіальних громад створює сприятливі умови для швидкого реагування на глобальні виклики, сприяючи зростанню рівня стресостійкості населення. До основних викликів безбар'єрності в умовах воєнного стану відносяться: фізична безпека та інфраструктура, масова міграція, особливо активного працездатного населення, молоді, цифрова рівність і якість дистанційного навчання, психосоціальні наслідки та інклюзія (Рис. 1).

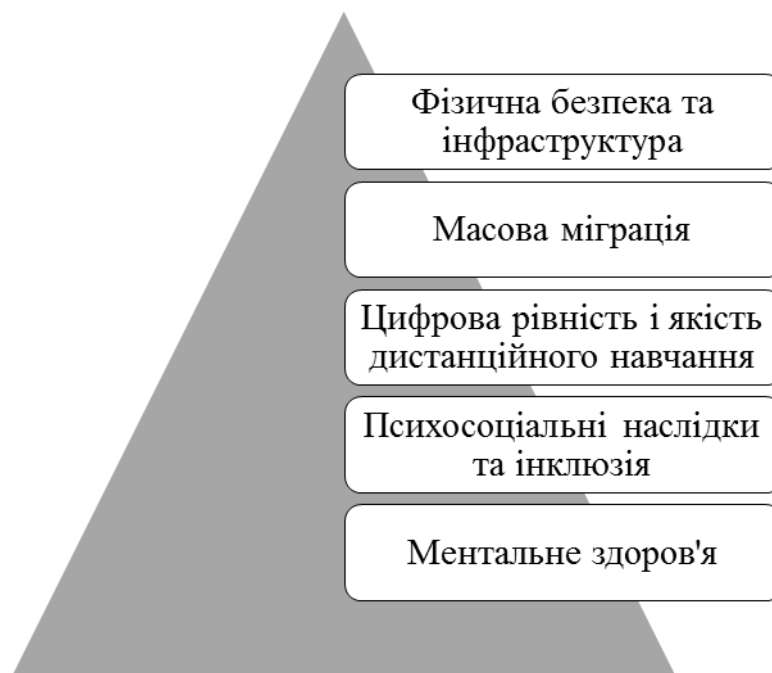

Рис. 1. Виклики безбар'єрності в умовах війни

Джерело: сформовано на основі [2; 5].

Руйнування об'єктів критичної інфраструктури, забезпечення населення, зокрема ВПО, базовими соціальними потребами (житлом, працевлаштуванням), потребує використання нових інструментів та

механізмів соціальної політики. Вагомими індикаторами стресостійкості у наданні освітніх послуг та повоєнного відновлення країни стають гнучкість, адаптація та соціальна інтеграція, партнерські відносини, міжнародна підтримка. Синергія інструментів соціальної політики (надання ваучерів на навчання, компенсаційні виплати роботодавцям за створення робочих місць для осіб з інвалідністю) й індикаторів стресостійкості формує позитивні тенденції для безбар'єрності отримання соціальних послуг.

Важливими інструментами державної політики у створенні безбар'єрного простору є Указ Президента «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» № 533/2020 від 03.12.2020 р. та Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р.. Згідно Національної стратегії, безбар'єрність є «загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності» [6].

Одна із стратегічних цілей включає в себе створення умов доступності якісних освітніх послуг у комфортному інклюзивному просторі. Базою для якого є фізична, інформаційна, цифрова, архітектурна та коректна комунікаційна доступність. Саме інтегрування одного виду доступності в інший, сприяє імплементації безбар'єрності, як наскрізного принципу державної політики. Налагоджені комунікативні зв'язки дозволяють масштабувати залученість населення до реалізації Національної стратегії, використовувати більш коректні інклюзивні підходи.

Визначені стратегічні напрями мають вагоме значення як на державному, так і на місцевому рівні. Аналіз тенденцій і реалізованих проєктів дозволяє створювати комплексне безбар'єрне середовище, забезпечуючи участь кожного у повноцінному суспільному розвитку, підсилюючи соціальну згуртованість.

У 2024 р. на місцевому рівні за підтримки U-LEAD з Європою та у співпраці з ГО «Безбар'єрність» почала реалізовуватись програма

«Створення інституції з безбар'єрності в територіальній громаді», розроблена експертами Центру якості місцевого самоврядування. У програмі беруть участь 8 громад із семи областей України: Черкаської, Чернівецької, Харківської, Рівненської, Львівської, Житомирської та Закарпатської. Основний акцент спрямований на створення рівних можливостей у громадах, зростання соціальної згуртованості, покращення якості життя, через забезпечення доступності громадських місць, транспорту, медичних і освітніх установ [7].

Доступність отримання освітніх послуг наразі є значущою, особливо у тих регіонах, в яких пошкоджені заклади освіти і зростає кількість ВПО. У цьому контексті вагому роль відіграють інструменти державної політики та механізми їх впровадження.

В рамках проєкту Міністерства економіки України «Робота без бар'єрів» реалізується програма надання ваучерів на навчання. Право отримати ваучер (сумою 30 280 грн) мають:

- «особи віком старше 45 років (до настання пенсії за віком) і страховим стажем не менше 15 років;
- ветерани, учасники бойових дій за умови звернення протягом трьох років з дня звільнення;
- внутрішньо переміщені особи працездатного віку;
- особи з інвалідністю;
- особи, що отримали поранення внаслідок військової агресії, або пройшли полон». У 2024 р. ваучером на навчання скористались 18 тис. осіб [8].

Ваучер виступає інструментом забезпечення доступу громадян до освітніх послуг, що охоплюють 155 професій та спеціальностей у таких сферах, як інформаційні технології, будівництво, транспорт, освіта, охорона здоров'я, сільське господарство, соціальне обслуговування тощо. Вибір конкретної професії, закладу освіти в межах України, а також форми навчання (денної, заочної чи дистанційної) здійснюється індивідуально

здобувачем. Освітній процес реалізується закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, а також підприємствами, установами й організаціями, що володіють відповідною ліцензією на провадження освітньої діяльності.

Упродовж 2022–2025 рр. ваучерами на навчання скористались 36 студентів (з них: у 2022/2023 н.р. – 12 осіб, 2024/2025 н.р. – 24 особи) Навчально-наукового інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації УДУ імені Михайла Драгоманова. Через незначне поширення інформації про навчання за ваучерами, студенти переважно з м. Київ та Київської області. Інститут постійно співпрацює з Центрами зайнятості, з Центрами професійного розвитку педагогічних працівників, загальноосвітніми навчальними закладами.

Основною метою інституту є:

- наукове і методичне забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти;
- підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів для системи середньої та вищої педагогічної освіти для громадян України та інших держав;
- підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів в системі освіти сталого розвитку для громадян України та інших держав;
- здійснення на базі освітніх закладів теоретичних і прикладних досліджень у галузі освіти, їх впровадження у практику освітньої системи;
- створення нового покоління навчальної, навчально-методичної літератури;
- приведення змісту перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у відповідність до перспективних потреб держави;
- формування змісту навчання, виходячи з його цільового спрямування, попередньо здобутої ними освіти, досвіду діяльності, індивідуальних інтересів і потреб громадян;

- застосування сучасних навчальних технологій, що передбачають диференціацію та індивідуалізацію навчання [9].

Освітні послуги надають понад 500 викладачів профільних факультетів та запрошених фахівців-практиків. Упродовж 2016–2024 рр. 15 тис. фахівців з усіх освітніх напрямів та інших галузей пройшли сертифіковані курси підвищення кваліфікації; понад 3 тис. осіб пройшли перепідготовку. Структура освітнього процесу включає 100 програм підвищення кваліфікації; 17 освітніх магістерських та 6 бакалаврських програм. Перевагами Навчально-наукового інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації є:

- доступність (за ціновою політикою і територіально) навчання всім верствам населення;
- зворотній демократичний зв'язок «викладач – студент (слухач);
- індивідуальний процес навчання (можливість вибору періоду, місця та темпу навчання);
- гнучкий графік проведення консультацій;
- плідна співпраця з Центрами зайнятості, що дає можливість навчатись по ваучерах;
- диплом державного зразка УДУ імені Михайла Драгоманова, який визнається в Європі і в світі.

Можливість вибору професії і підготовки до вступу у заклади вищої освіти є за рахунок діяльності Центрів профорієнтаційного розвитку, які створені при коледжах, університетах. Провідними інструментами є: консультації, інформування про освітні програми, доуніверситетська підготовка, популяризація спеціальностей через ярмарки вакансій, різноманітні профорієнтаційні заходи, надання методичної допомоги.

В умовах війни вагоме значення має підвищення рівня самоосвіти. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2021 р. № 986 «Деякі питання акредитації кваліфікаційних центрів» почали створюватись кваліфікаційні центри підпорядковані Національному агенству кваліфікацій, Перші 14 центрів функціонували вже до кінця 2022 р., зберігаючи позитивні

тенденції їх створення упродовж 2023–2024 рр. Станом на грудень 2024 р. в Україні діяло 136 кваліфікаційних центри, які видали 4 457 сертифікатів про присвоєння професійних кваліфікацій. У регіональному розрізі найбільше центрів функціонувало у Київській – 7 (у м. Київ – 25), Дніпропетровській – 20, Запорізькій – 11, Львівській області – 8.

У квітні 2025 р. функціонувало вже «146 кваліфікаційних центрів, якими, за результатами процедури оцінювання, видано здобувачам понад 5 тис. сертифікатів про присвоєння/підтвердження професійної кваліфікації» [10]. Дієвість центрів дає можливість наповнити ринок праці робочою силою, офіційно підтвердити професійну кваліфікацію, отриману шляхом неформальної чи інформальної освіти, як в Україні, так і здобуту в інших країнах.

В умовах воєнного стану, важливим є формування професійно-кваліфікаційної збалансованості та кон'юнктури ринку праці. Через тривалість військових дій, що призводить до зростання мобілізації працездатних чоловіків і навантаження на кадровий потенціал у таких сферах як будівництво, транспорт, машинобудування, промисловість, необхідним залишається створення сприятливих умов для підготовки та підвищення кваліфікації робочої сили у відповідності до потреб ринку праці. На збалансованість наповнюваності якого впливає адаптивність і гнучкість, що водночас підсилює стресостійкість населення, прогресивність гендерного підходу при підготовці фахівців відповідних професій.

Внесені зміни до переліку професійних стандартів, за якими присвоєно/підтверджено кваліфікації для здобувачів-жінок: електромонтер з ремонту та обслуговування апаратури та пристроїв зв'язку, електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування, машиніст крана, машиніст насосних установок, оглядач-ремонтник вагонів. Доступність отримати відповідний сертифікат надається у кваліфікаційних центрах.

Розвиток кваліфікаційних центрів сприяє соціальній інтеграції ВПО, військових, ветеранів війни, осіб з інвалідністю, які постраждали внаслідок

війни та учасників бойових дій. При внесенні змін до переліку професій вагомим є врахування здобутих нових навичок та компетентностей учасників бойових дій, які проходять професійну підготовку та підвищення кваліфікації у центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості.

У рамках експериментального проєкту з безоплатного навчання, що тривав з 15 вересня 2023 р. по 19 вересня 2025 р., представникам соціально вразливих груп населення був наданий спектр з 97 робітничих професій і понад 400 освітніх програмах для розвитку професійних компетенцій. Станом на вересень 2025 р. за даними Державної служби зайнятості України, 3817 осіб пройшли професійне навчання. З них 3444 учасники бойових дій та 373 особи з інвалідністю, що постраждали внаслідок війни. Питома вага учасників експериментального проєкту, що підвищували свою кваліфікацію становила 91 % від загальної кількості і 9 % здобували нову професію.

Така диференціація свідчить про поєднання двох стратегічних підходів – підтримки фахової мобільності та розширення можливостей професійної адаптації. Серед освітніх траєкторій, представлених у межах проєкту, найбільший інтерес учасників зосереджено на таких напрямках підготовки, як психологія, надання домедичної допомоги, керування безпілотними авіаційними системами, основи підприємництва та бізнес-планування.

Основна мета проєкту полягала у забезпеченні конкурентоспроможності зазначених категорій громадян на ринку праці, що, створює підґрунтя для їхньої економічної самостійності та подальшого кар'єрного розвитку. Послуги надавались на базі восьми сучасних Центрів професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості, розташованих у містах Дніпро, Полтава, Харків, Одеса, Львів, Рівне, Суми та Івано-Франківськ [11].

В умовах війни вагомим є покращення якості надання освітніх послуг. Згідно Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» № 4574-IX від 21 серпня 2025 р. з 1 вересня 2027 р. обов'язкове оцінювання результатів навчання у кваліфікаційних центрах. Реформування

профтехосвіти дозволить підготувати фахівців відповідно до потреб ринку праці через залучення бізнесу до Наглядових Рад, адаптацію освітніх програм. Водночас більше можливостей щодо здобуття нової кваліфікації для ветеранів війни і ВПО «до завершення трирічного періоду та/або за відсутності підтвердженого страхового стажу не менше двох років» [12].

Співпраця з бізнесом сприяє зростанню його соціальної відповідальності через популяризацію навчальних закладів, оновлення навчальної, матеріально-технічної бази (будівництво та оснащення лабораторій). В свою чергу поєднання онлайн і офлайн-навчання у структурі дуальної освіти є проявом гнучкості освітнього процесу.

Для подальшого масштабування процесу реформування значущим є більше залучення закладів вищої освіти, професійно-технічних коледжів, училищ з однієї сторони та неактивних категорій населення: жінок, осіб старше працездатного віку, з іншої сторони. Надання якісних освітніх послуг сприяє менторство викладачів з бізнесом, що сприяє обміну досвідом, удосконаленню освітніх програм та розробки нових в залежності від підготовки фахівців у відповідності до потреб ринку праці.

В умовах війни значущу роль у створенні рівних можливостей та наданні доступності освітніх потреб відіграє соціальна згуртованість через дієвість різних видів партнерських відносин: соціальних, публічних, міжгромадівських, міжсекторальних. Держава інвестує у створення інклюзивного простору через надання мікрогрантів, даючи можливість бізнесу, роботодавцям, підприємцям створювати нові робочі місця. Особливо це значуще у контексті підвищення рівня соціальних прав та соціального захисту, створенні безбар'єрного соціального простору для населення, яке постраждало від російсько-української війни.

Станом на травень 2025 р. створено 800 інклюзивних робочих місць в регіонах України. Найбільше в Київській, Черкаській, Івано-Франківській, Одеській областях та місті Київ. До кінця поточного року планується створити 5 тис. робочих місць для осіб з інвалідністю [13].

Соціальна згуртованість держави, бізнесу, громадськості у контексті створення умов безбар'єрності надає можливості соціальної інтеграції для вразливих категорій населення, підсилює стресостійкість в умовах кризової ситуації, сприяє збереженню і дієвості сфер економіки через наповнюваність ринку праці. Вагоме місце має також безбар'єрне, освітнє середовище в територіальних громадах.

Безбар'єрність послуг створює «ефект синергії» у громадах: отримуючи рівний доступ до соціальної підтримки, громадяни більше залучаються до суспільного життя, що підвищує рівень горизонтальної довіри та взаємної підтримки. Згідно досліджень Європейської комісії усунення бар'єрів у доступі до базових соціальних послуг сприяє не лише соціальній інтеграції, але й підвищенню економічної активності та розвитку людського капіталу [14].

Нині, безбар'єрність соціальних послуг – це не лише інклюзивність, а й стійкість соціальної системи. Згідно з даними Програми розвитку ООН, громади, які розвивають механізми інклюзивного доступу до послуг, демонструють вищу здатність до самоорганізації та взаємопідтримки, що посилює їх соціальну згуртованість навіть у кризових обставинах [15].

В умовах війни соціальна інтеграція безбар'єрної доступності базових послуг покращується через дієвість відповідних складових (Рис. 2).

Академічну мобільність всіх учасників освітнього процесу підсилюють трансформаційні процеси у сфері освіти завдяки зміцненню міжнародного партнерства та залучення нових форм підтримки освіти в Україні. Функціонування системи цифрових освітніх центрів з метою створення безпечних просторів для учнів від 6 до 18 років, дають можливість доступу до дистанційної та неформальної освіти, сприяють соціальній інтеграції ВПО та їх підтримці в освітньому процесі. У громадах прифронтових територій, функціонування центрів дозволяє школярам отримувати безперервні освітні послуги, комунікувати з ровесниками, підвищувати рівень самоосвіти.

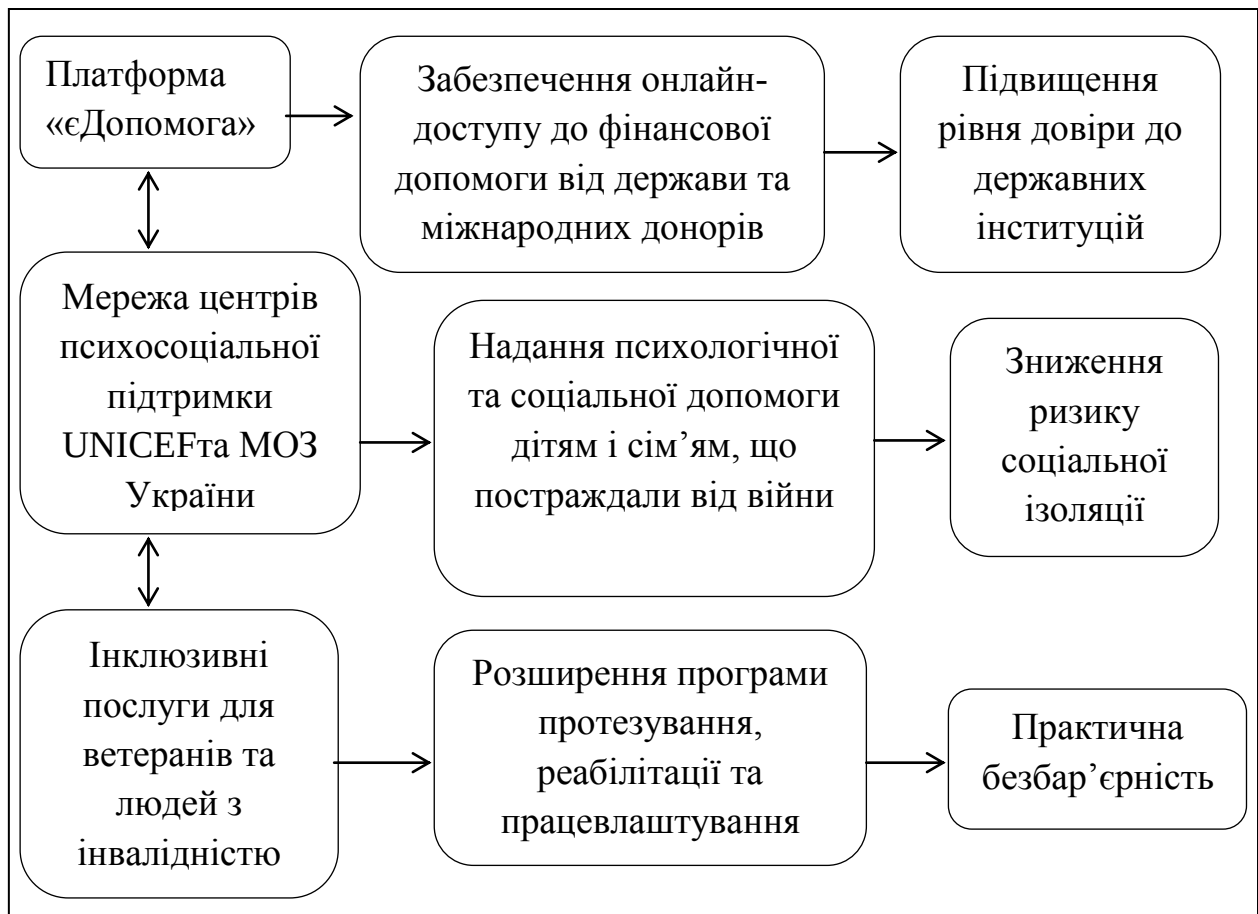

Рис. 2. Складові безбар'єрної доступності

Джерело: сформовано на основі [5; 6; 7; 9].

За даними Міністерства освіти і науки станом на серпень 2023 р. функціонувало 154 центри у 17 областях України [16]. Розширення мережі центрів у громадах, з найбільш пошкодженою освітньою інфраструктурою, великою кількістю ВПО, здійснюється за підтримки міжнародних партнерів, таких як ЮНІСЕФ, ЛСА та уряду Японії.

На початок 2025 р. центри розпочали діяльність в дев'яти областях: Харківська, Херсонська, Сумська, Донецька, Луганська, Миколаївська, Запорізька, Дніпропетровська, Одеська [17]. Вагомим є модернізація центрів завдяки донорської підтримки через реалізацію грантових програм. Станом на серпень 2025 р. у рамках першої фази грантової програми «Невідкладне покращення обладнання для надання освітніх послуг» 85 цифрових освітніх центри забезпечені комп'ютерним обладнанням [18].

Роль міжнародної підтримки у відновленні фізичного та ментального здоров'я потерпілих від війни в Україні є надзвичайно актуальною.

Значущим є використання та впровадження нових підходів до процесу навчання у закладах вищої освіти, що враховують травматичний досвід здобувачів освіти. У контексті міжнародної співпраці УДУ імені Михайла Драгоманова з Університетом Вітовта Великого (м. Каунас, Литва) за підтримки ЄС, МЗС Литви реалізується програма «EU4Youth – Постконфліктна освіта та педагогіка з урахуванням травми». У рамках програми розроблені тренінги, курси. Зокрема у 2024–2025 рр. впроваджено курс «Організація безбар'єрного освітнього простору» з врахуванням фізичних, інформаційних, цифрових, соціальних, освітніх аспектів [19].

В умовах глобальних катаклізм механізмами створення безбар'єрного простору є взаємодопомога між закладами освіти, зокрема університетами, організація релокації університетів, зростання ініціатив студентського самоврядування і волонтерства, громадська і міжнародна підтримка (Рис.3). Дієвість означених механізмів підсилить соціальну згуртованість у наданні освітніх послуг в Україні у воєнний та післявоєнні періоди.

На перспективу значущими є напрями соціальної безбар'єрності надання освітніх послуг:

- поширення відомостей про можливість отримання ваучерів на навчання;
- популяризація навчальних закладів, в яких надають освітні послуги на основі ваучера;
- зміцнення партнерських зв'язків з регіональними Центрами зайнятості й Науково-навчального інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації УДУ імені Михайла Драгоманова;
- розвиток системи кваліфікацій для працевлаштування ВПО, інтеграції військових, ветеранів війни, учасників бойових дій, які мають стати цільовою аудиторією для кваліфікаційних центрів;
- організація та проведення щорічних ярмарок-вакансій для швидкого наповнення ринку праці, зниження рівня безробіття.

Рис. 3. Механізми створення освітньої безбар'єрності в контексті соціальної згуртованості

Джерело: сформовано на основі . [3; 6; 9]

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Безбар'єрність соціальних послуг у воєнний та післявоєнний час є запорукою відновлення соціальної згуртованості. Доступ до якісної освіти в кризових умовах стає можливим завдяки мережі цифрових освітніх центрів, розширенню спектру послуг Навчально-наукового інституту перепідготовки та підвищення кваліфікації, створенню нових інституцій (центри підготовки

та перепідготовки робітничих кадрів, центрів професійного розвитку педагогічних працівників, тощо).

Для відбудови і відновлення країни, враховуючи потреби ринку, держава розширює можливості вибору із 155 професій (навчання за ваучером), зокрема у таких сферах: будівництво, енергетика, транспорт, медицина та ін.

Дієвим стає згуртованість влади, наукових інституцій, закладів вищої та професійної освіти, територіальних громад; організація міжнародної партнерської співпраці у наданні грантів, реалізації соціальних проєктів та розширенні кількості суб'єктів щодо участі в них.

Соціальна згуртованість у безбар'єрності надання соціальних послуг в умовах війни є інтеграційним чинником, що одночасно:

- знижує соціальну напругу,
- забезпечує залучення вразливих груп,
- підвищує довіру до держави й міжнародних інституцій,
- формує основу для післявоєнного відновлення.

Український досвід свідчить, що цифрові сервіси, інклюзивні програми для ветеранів та переселенців, а також міжсекторальна співпраця (держави, громад, міжнародних партнерів) створюють практичну модель безбар'єрності.

Значущим є використання вказаних переваг для покращення умов доступності якісних освітніх послуг в умовах воєнного стану, підвищення соціальної відповідальності бізнесу через популяризацію навчальних закладів, поновлення навчальної бази, створення Наглядових Рад у закладах вищої освіти та професійно-технічних коледжах, реалізацію грантових проєктів.

Література

1. Кас'яненко О.М., Приходько Т.П., Салюк І.І. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану:

виклики та перспективи. *Педагогічна академія: наукові записки*, 2024. Вип.13. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14395833> URL: <https://zenodo.org/records/14395833> (дата звернення 30.09.25).

2. Сопілько І. Військова інклюзія та реабілітація: створення єдиного підходу до відновлення, інтеграції та підтримки ветеранів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний журнал «Повітряне і космічне право»*, 2025. № 1(74). С. 247–256. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.74.19912> URL: [https://jrnл.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/19912](https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/19912) (дата звернення 30.09.25).

3. Храпатий С., Мельничук Т., Красілова Ю., Удовенко Й., Голотенко А. Перепідготовка ветеранів війни: розробка освітніх програм для економічного відновлення України. *Дослідження в післяшкільній освіті*. 2024. Том. 29(4). Вип. 4. С. 642–659. <https://doi.org/10.1080/13596748.2024.2403823>.

4. Захаріна, Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як фактор успішної реінтеграції їх у суспільство. *Соціальна робота та освіта*, 2023. № 10 (3), С. 263–275. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.1> URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/288764> (дата звернення 29.09.25).

5. Баченко Л. В., Штулер І. Ю., Баула О. В. Соціальна відповідальність інклюзивної освіти закладів вищої освіти в умовах воєнного конфлікту. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 2023. № 6(1). С.8-16. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/26280> (дата звернення 29.09.25).

6. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-strategiyi-iz-stvorenniya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-t140421> (дата звернення 29.09.25).

7. Безбар'єрність на практиці: аудит доступності у 8 громадах. *U-LEAD з Європою*. URL: <https://www.u-lead.org.ua/news/562> (дата звернення 25.09.25).

8. Ваучери на навчання: українці можуть опанувати за державний кошт ще 16 професій та 15 спеціальностей. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vauchery-na-navchannia-ukraintsi-mozhut-opanuvaty-za-derzhavnyi-kosht-shche-16-profesii-ta-15-spetsialnostei> (дата звернення 25.09.25).

9. Сергієнко В.П., Головка Л.В., Головка В.В. Підвищення кваліфікації фахівців у сфері освіти в умовах воєнного стану. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції*. IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 3 листопада, 2022 р.). НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка. 2022. С. 166-168.

10. Аналіз регуляторного впливу проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку акредитації кваліфікаційних центрів» URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/regulatorna_dijalnist/2025/oprylyudn-proyektiv-rehulyat-aktiv-2025/04/17/arv-proyekt-post-kmu-pro-vnes-zmin-do-poryadku-akredytatsiyi-kvalifikatsiynykh-tsentriv-17-04-2025.pdf (дата звернення 25.09.25).

11. Майже 4 тисячі ветеранів вже обрали безоплатне профнавчання від Служби зайнятості. *Державна служба зайнятості*. URL: <https://dcz.gov.ua/news/singlenews/1093> (дата звернення 25.09.25).

12. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України № 4574-IX від 21 серпня 2025 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.09.25).

13. Робота без бар'єрів: 800 робочих місць для людей з інвалідністю облаштували роботодавці за підтримки держави з початку 2025 року. *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/4d0adab1-86e1-4e90-a6f9-8a435da580d7?lang=uk-UA&title=RobotaBezBarriv-800-RobochikhMistsDliaLiudeiZInvalidnistiuOblashtuvaliRobotodavtsiZaPidtrimkiDerzhaviZPochatku2025-Roku> (дата звернення 25.09.25).

14. Моніторинг ефективного охоплення та адекватності соціального захисту в ЄС. Розробка та оновлення системи моніторингу рекомендації Ради щодо доступу до соціального захисту. *Офіс публікацій Європейського Союзу*. 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/714939> (дата звернення 01.10.25).

15. ПРООН надає підтримку 20 громадам з інклюзивного та прозорого планування відновлення та стратегічного розвитку. *UNDP Україна*. 2024. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/proon-nadaye-pidtrymku-20-hromadam-z-inklyuzyvnoho-ta-prozoroho-planuvannya-vidnovlennya-ta-stratehichnoho-rozvytku> (дата звернення 01.10.25).

16. Міністерство освіти і науки України створило мапу цифрових освітніх центрів. *Міністерство освіти і науки України*. URL: https://mon.gov.ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukraini-stvorilo-mapu-tsifrovikh-osvitnikh-tsentriv?__cf_chl_tk=z3JNDFAC.t4XN7CZAJgF9T6gOlasd70h3RgKJtFqgSE-1757502787-1.0.1.1-x2fZXDmbaRcf8Mq7P0Q9vqOx_l8jFSI5zb6Jan4K4N4 (дата звернення 01.10.25).

17. JICA сприяє створенню цифрових освітніх центрів в Україні. *Портал «Освіта і наука»*. 2025. URL: <https://www.oin.com.ua/jica-spryyaye-stvorennnyu-cyfrovyyh-osvitnih-czentriv-v-ukrayini/> (дата звернення 01.10.25).

18. Японія допомагає МОН поліпшувати якість освіти в Україні. *Міністерство освіти і науки України*. 2025. URL: <https://mon.gov.ua/news/yaponiia-dopomahaie-mon-polipshuvaty-iakest-osvity-v-ukraini> (дата звернення 01.10.25).

19. Сасіна І. Безбар'єрність як цінність: шлях України до інклюзивного суспільства. URL: <https://osvita.ua/school/95321/> (дата звернення 01.10.25).

References

1. Kasyanenko O.M., Prykhodko T.P. and Salyuk I.I. (2024), "Features of organizing an inclusive educational environment under martial law: challenges and prospects", *Pedahohichna akademiia: naukovy zapysky*, vol. 13, available at:

<https://zenodo.org/records/14395833> (Accessed 30.09.25). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14395833>

2. Sopilko, I. (2025), "Military inclusion and rehabilitation: Creating a unified approach to veteran recovery, integration, and support", *Naukovi pratsi Natsional'noho aviatsijnoho universytetu. Seriya: Yurydychnyj zhurnal «Povitriane i kosmichne pravo»*, vol.1(74), pp.247–256, available at: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/19912> (Accessed 30.09.25). <https://doi.org/10.18372/2307-9061.74.19912>.

3. Khrapatiy S., Melnychuk T., Krasilova Y., Udovenko Y. and Golotenko A. (2024), "Retraining of war veterans: development of educational programs for the economic recovery of Ukraine", *Research in post-secondary education*. vol 29(4). no. 4. pp. 642–659 <https://doi.org/10.1080/13596748.2024.2403823>.

4. Zakharina, T. (2023), "Reintegration potential of veterans as a factor of their successful reintegration into society", *Sotsial'na robota ta osvita*, vol. 10 (3). pp. 263–275, available at: <https://journals.urau.ua/swe/article/view/288764> (Accessed 29.09.25). <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.1>.

5. Bachenko, L. V., Shtuler, I. Yu. and Baula, O. V. (2023), "Social responsibility of inclusive education of higher education institutions in conditions of military conflict", *Zhurnal stratehichnykh ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 6(1). pp.8-16, available at: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/26280> (Accessed 29.09.25).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), "National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine for the Period Until 2030", available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-nacionalnoyi-strategiyi-iz-stvorenniya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-t140421> (Accessed 30.09.25).

7. U-LEAD with Europe (2024), "Accessibility in practice: accessibility audit in 8 communities", available at: <https://www.u-lead.org.ua/news/562> (Accessed 25.09.25).

8. Government portal (2024), "Vouchers for education: Ukrainians can master 16 more professions and 15 specialties at state expense", available at:

<https://www.kmu.gov.ua/news/vauchery-na-navchannia-ukraintsi-mozhut-opanuvaty-za-derzhavnyi-kosht-shche-16-profesii-ta-15-spetsialnostei> (Accessed 25.09.25).

9. Sergienko, V. P., Golovko, L. V. and Golovko, V. V. (2022), “Advanced training of specialists in the field of education under martial law”, *Suchasni innovatsijno-investytsijni mekhanizmy rozvytku natsional'noi ekonomiky v umovakh ievrointehratsii. IX Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* [Modern innovation and investment mechanisms for the development of the national economy under European integration. IX International Scientific and Practical Internet Conference], Poltava, Ukraine, November 3, pp. 166–168.

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025), “Analysis of the regulatory impact of the draft resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Amendments to the Procedure for Accreditation of Qualification Centers”, available at: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/regulatorna_dijalnist/2025/oprylyudn-proyektiv-rehulyat-aktiv-2025/04/17/arv-proyekt-post-kmu-pro-vnes-zmin-do-poryadku-akredytatsiyi-kvalifikatsiynykh-tsentriv-17-04-2025.pdf (Accessed 25.09.25).

11. State Employment Service (2025), “Almost 4 thousand veterans have already chosen free vocational training from the Employment Service”, available at: <https://dcz.gov.ua/news/singlenews/1093> (Accessed 09/25/25).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2025), The Law of Ukraine “On professional (vocational and technical) education”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 25.09.25).

13. Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine (2025), “Work without barriers: 800 workplaces for people with disabilities have been created by employers with state support since the beginning of 2025”, available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/4d0adab1-86e1-4e90-a6f9-8a435da580d7?lang=uk-UA&title=RobotaBezBarriv-800-RobochikhMistsDliaLiudeiZInvalidnistiuOblashtuvaliRobotodavtsiZaPidtrimkiDerzhaviZPochatku2025-Roku> (Accessed 25.09.25).

14. Publications Office of the European Union (2022), “Monitoring the effective coverage and adequacy of social protection in the EU. Development and updating of the monitoring system for the Council Recommendation on access to social protection”, available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/714939> (Accessed 01.10.25).

15. UNDP Ukraine (2024), “UNDP supports 20 communities in inclusive and transparent recovery and strategic development planning”, available at: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/proon-nadaye-pidtrymku-20-hromadam-z-inklyuzyvnoho-ta-prozoroho-planuvannya-vidnovlennya-ta-stratehichnoho-rozvytku> (Accessed 01.10.25).

16. Ministry of Education and Science of Ukraine (2023), “The Ministry of Education and Science of Ukraine has created a map of digital educational centers”, available at: https://mon.gov.ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukraini-stvorilo-mapu-tsifrovikh-osvitnikh-tsentriv?__cf_chl_tk=z3JNDFAC.t4XN7CZAJgF9T6gOIasd70h3RgKJtFqgSE-1757502787-1.0.1.1-x2fZXDmbaRcf8Mq7P0Q9vqOx_l8jFSl5zb6Jan4K4N4 (Accessed 01.10.25).

17. Portal Education and Science (2025), “JICA promotes the creation of digital educational centers in Ukraine”, available at: <https://www.oin.com.ua/jica-spryyaye-stvorennnyu-zyfrovyh-osvitnih-czentriv-v-ukrayini/> (Accessed 01.10.25).

18. Ministry of Education and Science of Ukraine (2025), “Japan helps the Ministry of Education and Science to improve the quality of education in Ukraine”. available at: <https://mon.gov.ua/news/yaponiia-dopomahaie-mon-polipshuvaty-iakist-osvity-v-ukraini> (Accessed 01.10.25).

19. Sasina, I. (2025), “Barrier-free as a value: Ukraine's path to an inclusive society”, available at: <https://osvita.ua/school/95321/> (Accessed 01.10.25).

Стаття надійшла до редакції 06.11.2025 р.